

TA'LIM XIZMATLARI KO'RSATKICHLARI VA YOSHLAR TADBIRKORLIK FAOLLIGI O'RTASIDAGI KORRELYATSION BOG'LIQLIK: OROLBO'YI MINTAQASI MISOLIDA

Raxmanov Raxmanbergan Abdullayevich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi

r.raxmanov@tsue.uz

ORCID ID: 0009-0005-5124-4368

Dolzarblik. Ta'lim natijalari bilan tadbirkorlik faolligi o'rtasidagi bog'liqlik nazariy jihatdan tan olingan bo'lsa-da, uning mintaqaviy kesimda qanchalik kuchli, qaysi yo'nalishda va qanday vaqt lag'i bilan namoyon bo'lishi Orolbo'yi mintaqasi (Qoraqalpog'iston Respublikasi va Xorazm viloyati) misolida yetarli darajada miqdoriy asoslanmagan. Bu bog'liqlikni aniq o'lchash keyingi ekonometrik va boshqaruv qarorlari uchun zaruriy asos hisoblanadi.

Muammo. Xom statistik ko'rsatkichlarni oddiy taqqoslash hududlar o'rtasidagi haqiqiy bog'liqlikni noto'g'ri aks ettirishi mumkin, chunki bunda umumiy yillik tendensiyalar, keskin farq qiluvchi kuzatuvlar (masalan, Toshkent shahri) va ta'sirning vaqt bo'yicha kechikishi hisobga olinmaydi. Shu bilan birga, ta'lim xizmatlarining turli shakllari (trening, amaliy mashg'ulot, OTMga kirish imkoniyati) tadbirkorlikning turli ko'rinishlari (niyat, bosqich, real harakat) bilan bir xilda bog'liqlikmi yoki yo'qligi aniq emas.

Maqsad. Ushbu tadqiqotning maqsadi ta'lim xizmatlari ko'rsatkichlari bilan yoshlar tadbirkorlik faolligi o'rtasidagi bog'liqlikning mavjudligi, yo'nalishi va kuchini makro (hududiy panel) va mikro (so'rovnomma) darajalarda Spirmen rang korrelyatsiyasi usulida aniqlashdan iboratdir.

Tadqiqot natijalari. Birinchidan, 14 ta hudud bo'yicha 2021-2024-yillar panel ma'lumotlari (56 kuzatuv) tahlili ta'lim natijalari va kichik biznes rivojlanishi o'rtasida sezilarli musbat bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi, bunda vaqt lag'i muhim rol o'ynaydi: oldingi yil OTM bitiruvchilari soni bilan joriy yildagi kichik korxonalar zichligi o'rtasidagi bog'liqlik ($p=0,74$; $p<0,01$) joriy yil bitiruvchilari bilan bog'liqlikdan ($p=0,50$; $p<0,1$) sezilarli yuqori, bu bitiruvchilarning tadbirkorlik faoliyatiga muayyan vaqt o'tib kirib kelishini tasdiqlaydi. Ikkinchidan, raqamlashuv ko'rsatkichi (internetga ulangan kompyuterlar) kichik biznesdagi bandlik bilan eng kuchli bog'liqlikka ega ($p=0,76-0,82$), bu raqamli infratuzilmaning tadbirkorlik muhitidagi markaziy o'rnini ko'rsatadi. Uchinchidan, hududlar taqqoslamasida Xorazm viloyati umumiy trend chizig'i ustida joylashgan bo'lsa (kutilgan va amaldagi kichik biznes zichligi mos keladi), Qoraqalpog'iston Respublikasi undan sezilarli pastda: yuqoriroq bitiruvchilar nisbatiga (1000 aholiga 6,4 nafar, Xorazmda 4,4 nafar) qaramay, kutilgan kichik biznes zichligi (15,6) o'rniga amalda atigi 11,6 ta, ya'ni 26 foizga kam ko'rsatkichga ega, bu Qoraqalpog'istonda ta'lim natijalarining tadbirkorlikka aylanish jarayoni boshqa hududlarga nisbatan sust ekanligini miqdoriy tasdiqlaydi. To'rtinchidan, mikro darajadagi tahlil ta'lim

xizmatlarining tadbirkorlikning turli ko‘rinishlariga notekis ta’sir etishini aniqladi: tadbirkorlik treningi intensivligi real harakat ko‘rsatkichlari - tadbirkorlik bosqichi ($\rho=0,24$; $p<0,001$) va biznes-reja yoki faol biznesga ega bo‘lish ($\rho=0,30$; $p<0,001$) - bilan ahamiyatli bog‘liq bo‘lsa-da, shunchaki niyat ($\rho=0,03$) bilan deyarli bog‘liq emas, holbuki OTMga kirish imkoniyati va amaliy mashg‘ulotlar aksincha faqat niyat bilan zaif bog‘liqlik ko‘rsatadi (mos ravishda $\rho=0,17$ va $\rho=0,13$), real harakat bilan esa ahamiyatsiz.

Uslubiy tavsiyalar. Olingan natijalar asosida quyidagi yo‘nalishlar tavsiya etiladi. Birinchi yo‘nalish - ta’lim xizmatlari samaradorligini monitoring qilishda vaqt lag‘ini hisobga olib, faqat joriy yil emas, kamida bir yillik kechikish bilan baholovchi ko‘rsatkichlardan foydalanish. Ikkinchi yo‘nalish - Qoraqalpog‘iston Respublikasida ta’lim natijalarining tadbirkorlikka aylanish jarayonini kuchaytiruvchi maqsadli dasturlarni ustuvor joriy etish, chunki mavjud inson kapitali salohiyatidan to‘liq foydalanilmayapti. Uchinchi yo‘nalish - raqamli infratuzilmani rivojlantirishga investitsiyalarni kichik biznesni qo‘llab-quvvatlashning ustuvor yo‘nalishi sifatida belgilash. To‘rtinchi yo‘nalish - ta’lim dasturlarini loyihalashda niyatni shakllantiruvchi (ma’ruza, tanishtiruv) va real harakatga undovchi (trening, amaliyot) komponentlarni farqlab, ikkalasini muvozanatli birlashtirish.

Xulosa. Tadqiqot natijalari ta’lim xizmatlari va yoshlar tadbirkorlik faolligi o‘rtasida makro va mikro darajalarda barqaror, statistik ahamiyatli bog‘liqlik mavjudligini tasdiqladi hamda bu bog‘liqlikning vaqt lag‘iga, hudud xususiyatlariga va ta’lim xizmati turiga qarab notekis namoyon bo‘lishini aniqladi. Aniqlangan bog‘liqliklar keyingi bosqichda ko‘p omilli ekonometrik modellar orqali chuqurlashtirilishi uchun ishonchli empirik asos yaratadi va Qoraqalpog‘iston Respublikasi uchun ta’lim-tadbirkorlik konversiyasini maqsadli kuchaytirish zarurligini ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Spearman C. The Proof and Measurement of Association between Two Things // American Journal of Psychology. -- 1904. -- Vol. 15, №1. -- P. 72--101.
2. Cheddok V.I. asosidagi bog‘liqlik kuchini baholash shkalasi ("kuchsiz", "o‘rtacha", "sezilarli", "yuqori", "juda yuqori" darajalar).
3. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy ma’lumotlari, 2021-2024-yillar (14 ta hudud) [Elektron resurs]. -- URL: <https://stat.uz>
4. Muallif tomonidan Qoraqalpog‘iston Respublikasi va Xorazm viloyatida o‘tkazilgan so‘rovnoma asosidagi hisob-kitoblar.